

Spółeczeństwo obywatelskie i etniczny nacjonalizm: etnograficzna perspektywa dekolonizacji współczesnej Armenii

Przez lata Armenia uchodziła za najwierniejszego sojusznika Rosji, zarówno ze względu na wspólną historię, jak i silne zależności polityczne oraz gospodarcze. Rosja była dla niej gwarantem bezpieczeństwa, a Moskwa odgrywała kluczową rolę w utrzymaniu stabilności kraju. Jednak ta relacja zaczęła się zmieniać, szczególnie po utracie Górskiego Karabachu w 2020 roku. Separatystyczny region, funkcjonujący przez trzy dekady pod rosyjskim parasolem ochronnym, przestał istnieć, a Moskwa – ku rozczarowaniu Ormian – nie udzieliła Armenii wystarczającego wsparcia militarnego i politycznego. To wydarzenie stało się punktem zwrotnym, który wywołał falę antyrosyjskich nastrojów i skłonił rząd w Erywaniu do poszukiwania nowych partnerów na arenie międzynarodowej.

Symbolicznym krokiem w tym kierunku było podpisanie 14 stycznia 2025 roku strategicznego porozumienia między Armenią a Stanami Zjednoczonymi. Dokument ten jasno sygnalizował dążenie do ograniczenia zależności od Rosji i zacieśnienia współpracy z Zachodem, w tym z Unią Europejską i Francją.

W ślad za politycznym zwrotem podąża również zmiana w kształtowaniu tożsamości narodowej. Przez dekady armeński nacjonalizm miał przede wszystkim charakter etniczny – opierał się na wspólnej historii, kulturze i języku. Jednak pod rządami Nikoła Paszyniana, który sprawuje władzę od 2018 roku, zaczął ewoluować w stronę nacjonalizmu obywatelskiego, kładącego nacisk na wartości demokratyczne, praworządność i współpracę międzynarodową. Armenia coraz mocniej angażuje się w struktury zachodnich instytucji, a to z kolei osłabia wpływy radykalnego nacjonalizmu etnicznego.

Właśnie w tym kontekście osadzony jest mój projekt badawczy „Spółeczeństwo obywatelskie i etniczny nacjonalizm: etnograficzna perspektywa dekolonizacji współczesnej Armenii”. Jego celem jest analiza roli organizacji pozarządowych w procesie dekolonizacji kraju. Badam, jak kształtują one postimperialną tożsamość, w jaki sposób konstruują narracje dekolonizacyjne i czy rzeczywiście podważają postsowieckie struktury polityczne oraz gospodarcze. Sprawdzam, jakie inicjatywy podejmują na rzecz demokracji i praw człowieka, a także jak radzą sobie z wyzwaniami związanymi z nacjonalizmem i zewnętrznymi wpływami.

Interesuje mnie, jaką konkretną rolę organizacje pozarządowe odgrywają w procesie dekolonizacji Armenii po 2020 roku. Czy rzeczywiście są siłą napędową tych zmian? Czy działają jako platformy budowania nowej tożsamości, wolnej od rosyjskich wpływów? A może ich aktywność spotyka się z silnym oporem konserwatywnych i prorosyjskich środowisk, które oskarżają je o realizację zachodnich interesów i narzucanie obcych wartości?

Na proces dekolonizacji patrzę więc z różnych perspektyw. Z jednej strony jest on rozumiany jako ruch emancypacyjny, mający na celu wyzwolenie Armenii spod wpływów postsowieckich. W tym ujęciu organizacje pozarządowe odgrywają kluczową rolę, promując suwerenność, demokrację i prawa człowieka. Z drugiej strony proces ten wywołuje kontrowersje. Konserwatywne i prorosyjskie środowiska zarzucają NGO, szczególnie tym

finansowanym przez zachodnie fundacje, że są narzędziem neokolonializmu i działają na rzecz zewnętrznych graczy.

Wnioski opieram na podstawie badań etnograficznych, które prowadzę w Armenii. Obserwuję działalność NGO i ich interakcje z różnymi grupami społecznymi, uczestniczę w wydarzeniach organizowanych przez aktywistów, przeprowadzam wywiady pogłębione z liderami organizacji, ekspertami i członkami społeczności. Ważnym elementem mojej pracy jest również analiza narracji dekolonizacyjnych w mediach społecznościowych i w przestrzeni internetowej.

Rezultatem badań są publikacje naukowe, wykłady publiczne i dedykowana strona internetowa, gdzie dzielę się kluczowymi wnioskami. Współpracuję także z międzynarodowymi ośrodkami badawczymi, by porównać procesy dekolonizacyjne w Armenii z podobnymi doświadczeniami innych państw. Moim celem jest lepsze zrozumienie roli organizacji pozarządowych w kształtowaniu nowej tożsamości Ormian, ich sposobów na redefiniowanie stosunków z Rosją i wkładu w szerzej zakrojone ruchy dekolonizacyjne w regionie.